

Wydział II

Na posiedzeniach naukowych Wydziału II przedstawiono następujące referaty:

- 13 stycznia 1983: prof. dr Anna S a d u r s k a - Teatr nad Wodą w Łazienkach Królewskich /"Amfiteatr"/ i program jego dekoracji.

W Łazienkach Królewskich wznosi się nad stawem wyjątkowo piękna, oryginalna i interesująca budowla zwana powszechnie amfiteatrem, ewentualnie amfiteatrem ze sceną na wyspie. Obiekt doczekał się kilku opracowań wybitnych specjalistów w zakresie historii sztuki i architektury stanisławowskiej. Ja ze swej strony pragnę jednak spojrzeć nań inaczej, okiem starożytnika i przedstawić go w świetle pojęć o sztuce starożytnej panujących w Polsce pod koniec XVIII w.

Teatr nad wodą zrealizował J. Chr. Kamsetzer, lecz dzieło inspirował Stanisław August Poniatowski znany z zamiłowań do kultury antycznej. Sądzę, że pragnął on wykorzystać staw dla urządzania naumachii i stąd pomysł ustawienia nad wodą budynku, który można uważać za połowę amfiteatru antycznego. Stąd też zapewne wywodzi się powszechnie przyjęta nazwa widowni, określająca nie tyle kształt ile funkcję budowli. Poza naumachiami w teatrze wystawiano także pantomimy wymagające zazwyczaj licznej trupy baletowej. Ta funkcja zdeter-

minowała kształt sceny na wyspie, a mianowicie głębokość estrady, brak kulis, na które nie starczyło miejsca oraz zachowanie na wyspie starych drzew liściastych dla polepszenia akustyki. Estradę otacza sztucznie zrujnowana kolumnada z bramami w kształcie łuków triumfalnych. Uważam, wbrew rozpowszechnionym dwóm wersjom, że prototypem owych sztucznych "rozwalin" nie były ryciny zdobiące dzieła Roberta Wooda poświęcone Palmyrze i Baalbekowi, lecz liczne rysunki przedstawiające najsłynniejsze rzymskie ruiny, jak np. Tre colonne /fragment portyku świątyni Kastorów/. Być może prototypem omawianej kolumnady były rysunki G. B. Piranesi'ego. Zdobiące teatr posągi naśladujące słynne rzeźby antyczne zostały wg mnie dobrane zgodnie z określonym programem. Miały one charakteryzować repertuar nadwodnego teatru, a zarazem jego trzy zasadnicze funkcje: właściwego teatru, amfiteatru i naumachii. Z zespołu rzeźb należy wyeliminować tzw. Herkulesa, w rzeczywistości Samsona rozdzierającego paszczę lwa, gdyż jest to grupa barokowa, do teatru stanisławowskiego wstawiona przypadkowo. Pozostałe posągi dzielą się na 2 grupy: portrety dramaturgów i figury mitologiczne. W grupie pierwszej reprezentowane są w osobach autorów wszystkie gatunki sztuki scenicznej: tragedie, komedie, opery, deklamacje. W drugiej grupie wyróżnić można Muzy muzyki i tańca, parę złożoną z lwa i umierającego gladiatora oraz posąg umierającej Kleopatry. Cztery pierwsze figury charakteryzowały repertuar: opery, pantomimy-balety, naumachie właściwe antycznym

amfiteatrom, a w łaźniach zastępujące widowiska krwawe. Natomiast Kleopatra upamiętnia moim zdaniem galowe przedstawienie wydane na otwarcie teatru nad wodą, w dniu 7. IX. 1791, w 27-mą rocznicę elekcji Stanisława Augusta. Wystawiono wówczas balet historyczny "Cléopatre et Marc-Antonius". Pozytywnym bohaterem libretta był jednak zwycięzca - Oktawian. Tekst odśpiewanych po balecie kupletów wskazuje, iż w dalszej alegorii należało położyć znak równania między Oktawianem i królem, a za tym między Kleopatrą i Katarzyną II. Libretto miało więc wydźwięk polityczny i w alegorycznej formie przedstawiało moralne zwycięstwo wolnej Rzeczypospolitej nad carym. Te wszystkie treści miała symbolizować figura uważana wówczas za umierającą Kleopatrę /w rzeczywistości śpiąca Ariadna/, przypominając pierwszy spektakl będący zarazem pantomimą i naumachią.